

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászytlés“ tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
& kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A hereditas iacens jogi természete. Dr. Farkas Lajos n.-szebeni kir. jogakad. ny. tanártól. — Az ipartörvényről. Dr. Matlekovits Sándor, egyet. magántanár. — Birói árverés megsommisításának joghatálya kiterjedhet-e harmadik személyeknek jó hiszemben szerzett jogaira? Dr. Foulke és Társa new-yorki ügyvédek. 149. Broadway. — A ítéletek végrehajthatóságáról. Bez helyi Ödön kir. tvszéki bírótól. — Jogirodalom. Dr. Dobránszky Péter, jog- és bölcsészettudor kir. jogtanártól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A hereditas iacens jogi természete.

Az u. n. hereditas iacens, nyugvó, vagy mint még nevezni szokták, fekvő örökség tana. a jogdogmatika egyik legérdekesebb és épen azért sokat is vitatott szülékénye.

Mi történjék a hagyatéki vagyonnal azon esetben, ha az eddigi urát, melynek személyisége össze- és fenntartá, elveszti, és még kétséges, valjon van-e jogos utód vagy nincs?

A practikus római elme ugyan mindjárt, midőn ezen állapot jogi szabályozásának szükségessége először felmerült, tisztában volt a kérdés megoldásának természetes módjával. A minek ura elveszett, mondja a római jogász, az uratlanná lesz: res hereditariae, antequam aliquis heres existat, nullius in bonis sunt, — sine domino. De mivel ezen uratlanság tulajdonképen csak látzólagos, és inkább csak abban áll, hogy még nem tudhatni, valjon az egy, vagy több meghívott közül melyiknek igénye világos, kétségtelen, nem veendő az a szó szoros értelmében, azaz: a hagyaték nem a „senkié“: nec potest relictus videri, s ezért egyelőre maga a jog által uraltatik: iure continetur.

Azonban a dolog ezen egyszerű megoldása a későbbi időben már nem találtatott eléggé művészinek, az iskolába beillőnek. Gondoskodni kelle tehát, hogy arról az élet egyszerű öltönye mielőbb eltávolíttassék és valami módon iskolaképesse tétethessék. Csakhamar el is készült az új dogma a következő indokolással: Ha a hagyaték, persze mindig a kérdéses állapotban gondolva, uratlan vagyon; akkor az részeire bomlik es szükségkép foglalás tárgyát képezi: már pedig ez a társadalom alapja, a családok veszélyeztetése nélkül meg nem engedhető. Igaz, hogy meghalt urát az új alany kikerüléseig meg nem holttra tenni már nem lehet. Azonban a theoria fadata az élet hiányait pótolni, persze valami rajta kívül létezővel, a mi ismét nem lehet egyéb, mint valami feltevés, fictio. Ezen uton nyert a hagyaték azután, mint látni fogjuk, egy képzelt urat, alanyt, azaz: tulajdonképen semmit, mert a minek alapja csak a képzelet, arról azt ugyan komolyan nem állíthatni, hogy több, mint a mi nem létez.

A költészet vonzó tulajdonságát tagadni nem lehet, azért nem csoda, ha annak a folyton „rideg valóság“ utján haladó jogász sem állhat ellent, s szívesen engedi át magát ő is néhány perczre a képzelet világának. Így történt körülbelül, hogy az oly képzeletdús dogma az elhunyt örökhagyó civilistikai hallhatatlanságáról a legújabb jogtudomány bajnokai tulnyomó többségétől

is készséggel felkarolva lőu, s némelyike annyira phantasiájának hatalma alá került, hogy elmélete szemléletén egyik kitünő jogász megütődve kiált fel: Schütteln wir uns, und fassen wir uns in unserem gesunden Herzen zusammen, dass wir den klaren Blick wieder gewinnen, den uns Nebelgestalten versperren wollen.

És csakugyan ne feledjük, hogy a dogmákat mi csináljuk, és hogy „grösserals wir, sind die Dinge.“ Lásuk tehát e tárgyat közelebbről.

I.

Kiváló fontosságot nyer a családi kötelék és a vagyon azon időpontban, midőn eddigi uralkodó alanyához viszonya, a természet kimaradhatatlan követelménye folytán, a halál által megszakasztatik.

A családi élet kifejlődésének első korszakában a vagyon további sorsa alig lehet kétséges. Az elhunyt családfő a család természetes, teljhatalmu képviselőjeül tekintetik, az ő személyében a család központosul. Elcsévén ez, a család joga ismét önként önállólag lép elő, míg a családtagok közül újra kiválik valamelyik, melynek személyében a család gység előbbi élő alakját ismét megtalálja. A vagyon alanya itt tulajdonképen tehát nem is változhat; mert midőn az új családfő az előbbinek helyét elfoglalja, ezt nem talán egy az elhunyt által ráruházott jog folytán teszi, hanem mint a patriarchalis család kiegészítő, egyenjogú tagja, csak mintegy saját, felszabadult jogának ad élő alakot: a mi változott, az csak a család jogait gyakorló organum; a halál tehát csak alkalom, de nem szülő oka az ő jogutódságának, a miért is itt örökösödésről jogi értelemben tulajdonképen szó sem lehet. *)

*) Az újabb tudomány az örökösödés ezen módját az u. n. családi elv szerintinek nevezi, mely főleg a germán jogban birt érvényesül. Hogy azonban az államélet első fejlődési szakában a rómaiaknál is ezen elv volt uralkodó, a következő okok alapján állíthatni: 1) A „potestas“ ismeretes fogalma szerint igaz ugyan, hogy a pater familias személye nemcsak a család központját képezi, hanem hogy benne az egész család feloldul a vagyonának, a „herediumnak“, egyedüli alanya csak a „heres“ (heres); ő a „caput“, ő bir egyedül jogképességgel kifelé. De kétségtelen az is, hogy habár a vagyonra nézve a családfő életében az egyes családtagok akaratképessége annak potestas által elnyomatik, mindazáltal nem semmisül meg, hanem csak tétlenségre szoríttatik: „etiam vivo patre quodam modo dominus“ ok azok mint Gaius mondja (II. §. 157. és fr. 11. D. de lib. inst. 28, 2.), és „quam pater familias moritur, quotquot capita ei subjecta fuerint, singulas familias incipiunt habere“ (fr. 195. §. 2. D. de V. S. 50. 16.). 2) A vagyon családi termé-

Azonban, midőn a nép jogérzéke a természeti állapottól már a cultura lépcsőjére emelkedik; az élet, kezdetleges kötelékeiből, kibontakozva mintegy művészelakot nyer, és így a súlypont is már az ember egyediségébe esik, életviszonyai saját akarata által rendezett kisvilágot képeznek: szükségképen változik azon helyzet is, mely az ember halála után a vagyona nézve beáll. Mert nem többé egy csak a közös jogot gyakorló szerv, hanem maga a jogosított esik el, elesik maga a vagyona alanya, és így az, ki tán utána jő, már szükségkép, más, új alany. Az alanytalanná lett vagyona átszállása egymás személyre, mint új alanyra, már jogszerezés, azaz: örökösödés szoros értelemben, ez utóbbi örökös, ki az elhunytat képviseli.*)

A míg tehát a családi elv uralma alatt a haláletet a vagyona eddigi helyzetén mitsem változtat, az utódot nézve új pillanatig sem támadhatván, már maga a család adván az ok természetes láncolatát; addig az egyediségi elv szerint a családfő halálával az eddigi jogalany esvén el, a vagyona éltető, mozgató eleme, ez bizonyos mozdulatlan, nyugalom állapotába kerül, mintegy önmagára, alanytalanságra szorul, melyet a római így ír le: „hereditas iacet“, „bona iacent“, minek

szete mellett szól a dolgok legrégibb osztályozása: in res mancipi és nec mancipi, mely nem egyéb, mint az elidegenítési jog legszűkebb korlátozása, miután a res mancipi tulajdonának átruházása csak a felette körülményes és nehézkes mancipatio útján történhetett, az in iure cessio sokkal későbbi eredetű levén, s mint tudva van, a perrendtartásból kölcsönözött. Res mancipi volt pedig különösen az, mi egy patriarchalis család fentartására nélkülözhetetlen, Ulpian állítása szerint (Fragm. XIX. 1.) . . . praedia in Italico solo, tam rustica, qualis est fundus, quam urbana, qualis domus; item iura praediorum rusticorum, velut via, iter, actus, aqueductus; item servi, et quadrupes quae dorso colove domantur, velut boves, muli, equi, asini; vagyis mindaz a mi „res familiaris.“ (Gai II. §. 18. 19.) Már pedig az átruházhatási mód hiánya leginkább szól az elidegeníthetlenség mellett. 3) Erre mutatnak még a szántóföldekre nézve használt kifejezések is mint: heredium, jus hereditarium, locus heredum, loca hereditaria (Varro de re rust. 1. 10.), de még inkább az egész vagyonról, különösen épen ha arról haláletetén volt szó, használt elnevezések, mint „familia“: „familiae appellatio varie accepta est, nam et in res et in personas deducitur“ (fr. 195. D. de V. S. 50. 16.); „... familiam suam idest patrimonium suum (Gai. II. §. 102.); „agnatus proximus familiam habeto“ (Cicero de invent. 2. 50.) stb. 4) Hogy az örökösök a pater familias halála után a patrimoniumot közös tulajdonnak hagyták, a mit ismét azon körülményből tudunk, hogy az osztálykereset, az u. n. actio familiae erciscundae csak a XII. tábla-törvény által hozatott be azon esetre, ha az örökösök valamelyike netalan mégis osztályt kívánna (Gai II. §. 219. Dig. 10. 2.). De nem kevésbé az agnatusok szükségességén, illetőleg gondnoksága a családi vagyona érdekében a nők és serdületlen suusok felett. Csak a tizenkét tábla-törvény után, főleg pedig az állami életbe felvett új elem a plebs sajátos jogi helyzete és befolyása folytán veszti el a „familia“ szó előbbi értelmét és lesz szokásossá a „bona“ és „pecunia“ kifejezés, tárgynak a vagyona szabad mozgását akadályozó kötelékek, jut érvényre az önálló egyed szabad rendelkezési akarata, amár még mindig a családi tekintetek által befolyásolt nehézkes rítusok kíséretében, miknek csak a praetori jog vet véget. (L. Voigt, J. jus natur. d. Römer, II. 155. ol. Vering, Röm. Erbrecht 43, 44. old. Köppen System d. heut. röm. Erbrecht, 4 és köv. old. Kanzte, Cursus d. r. Rechts 5806.)

*) Ellentétben a családi elvvel az örökséget ekkép rendező elv: egyediségi elvnek (individualprincip) nevezetlik. A kettő között fenebb említett lényeges különbségből indulva ki, állítható, hogy ott, hol a családi elv az uralkodó, tulajdonképen csak a törvényes örökösödésről lehet szó, és hogy csak az egyediség kifejlődésével, midőn az ember vagyona már teljesen szabadon mozog, vagyis vagyona már magánvagyona, s így magán akarától is függő, és ott is, hol annak az ő halála utáni sorsáról van szó, egyedül ezen akarat jelölheti ki az utódot, lehet végrendeleti örökösödésről beszélni.

nyomán azután az újabb terminologia magát a hagyatéki vagyont is ezen állapotában „hereditas iacens“, nyugvó, vagy fekvő örökségnek nevezé el.**) Hogy azonban ezen nyugvás nem a közönséges értelemben veendő, mert ez a vagyona rendeltetésével a gazdasági és forgalmi életben össze nem férne, mondani felesleges. Minőnek kell tehát azt venni, mit akarhat vele a jogtudomány kifejezni, hogy illeszthető az a jogélet folyton mozgó, élő rendszerébe?

Ambár a római jog, mint alább látni fogjuk, a vagyona vagy hagyatéknugvás ezen kivételes állapotát azonnal annak legtermészetesebb oldaláról fogta fel, eredeti felfogása mellett mind végig megmaradt, mégis annak némely sajátos nyilatkozatára támaszkodva az új jogtudományban korán lábra kapott azon, jelenleg a még uralkodó vélemény, hogy már a római jogtudományban is a hereditas iacens jogi természetéről három, illetőleg négy különböző nézet található.

Az egyik, és pedig a közönséges vélemény szerint is legrégibb, az örök hagyó halála után a meghívott örökös által még birtokba nem vett hagyatéket uratlan vagyonnak, res nullius-nak állítja; így fr. 1 pr. D. de rerum divisione 1, 8: — res hereditariae, antequam aliquis heres existat nullius in bonis sunt; fr. 3 pr. D. de peculio 15, 1: . . . nullius in potestate sit; fr. 1 pr. D. de success. edict. 38, 9: . . . ne bona hereditaria vacua sine domino diutius iacerent; fr. 6 D. expil. herev. 47, 49: . . . rei hereditariae furtum non sit, sicut nec eius, quae sine domino est; fr. 13. § 2 D. ad leg. Aquil. 9. 2: Si servus hereditarius occidatur, quaeritur, quis Aquilia agat, quum dominus nullus sit huius servi. E nézet Labeo által is képviselve, az egész vagyona úgy mint egyes részeire nézve, még Justinian törvényhozásában is tulnyomó.**)

Egy másik későbbi nézet szerint a res nullius-féle elmélet a jogrend követelményének meg nem felelhetvén, a felmerült nehézségek elhárítása végett a jog itt fictióhoz volt kénytelen nyulni, személyesítvén magát a hagyatéket, mit rendesen így fejez ki: „domino loco habetur hereditas“ (fr. 15 pr. D. interrog. 11, 1; fr. 1 §. 1 D. si is qui test. lib. esse juss. 47, 4; fr. 13. §. D. quod vi aut clam 43, 24.), vagy pedig mint fr. 22. D. fidej. 46, 1: hereditas personae vice fungitur sicuti municipium et decuria, et societas; fr. 61 pr. D. a. r. d. 41, 1; L. 9. Cod. de pos. 4, 34: „hereditatem dominam esse, defuncti locum obtinere.“

A harmadik nézet szerint a hereditas iacens szintén nem uratlan dolog, de az nem is személyesítendő, mert abban a meghalt örökös személyisége tovább is él azt össze- és fentartja: „hereditas personae defuncti . . . vice fungitur“ (fr. 116. §. D. leg. et fidej. I); „heredi-

*) A római jogi forrásokban csak az említett összetett kifejezések „hereditas iacet“ (fr. 13. §. 5. D. quod vi 43, 24; fr. 5. §. 20. D. ut in poss. leg. 34, 4) és „bona iacent“ (fr. 1 D. de b. p. furios. 37, 3; fr. 1 pr. §. 12 D. de success. ed. 38, 9; fr. 4. §. 17 D. de fid. lib. 40, 5) fordulnak elő. Azonban már a glossátorok használták a hereditas iacens kifejezést, a mint ezt mutatják: Gl. ad fr. 20. §. 3 D. de H. P. 5, 3, verb. hereditati; gl. ad fr. 116. §. 3 D. de leg. I. ut servo hereditario; gl. ad fr. 73. §. 1 D. de V. O. 45, 1. v. nullam.

**) A híres Mühlenbruch Glück terjedelmes commentárjában maga ismeri el ezt; ő azonban Gaius commentárjának egyik helyére (II. §. 57) támaszkodva azon nézetben van, hogy a res nullius-féle nézet eredetileg oly messzire ment volna, miszerint a hereditas iacens foglalat (occupatio) tárgyát is képezte, és hogy csak Hadrian császár alatt, valószínűleg az u. n. Scitum Juventianum által nyilvánított ezen szerzőmód érvénytelenség, és később Marc Aurél által ismételve büntetés terhe alatt is tiltott. Glück, Ausführliche Erläuterung der Pand. 43. k. 46 és k. old.

tas personae vicem sustinet . . . defuncti“ (§. 2 I. her. inst. 2, 14). E nézet megpendítője Ulpian szerint, mint Ihering alább idézett művében állítja, Julian volt; különösen pártolá azt Florentin; Gaius (fr. 31. §. 1 D. de her. inst. 28, 5) úgy látszik ingadozott: „creditum est, hereditatem dominam esse, defuncti locum obtinere.“

Voltak végre olyanok is, kik a hereditas iacens alanyának a jövő örökös személyét képzelik és pedig azon okból, mivel a hagyaték mindazon jogok és kötelezettségekkel együtt, melyek ahhoz a nyugvás ideje alatt kerültek, úgy száll át az örökösre, mintha ez mindjárt az örökhagyó halálával foglalta volna azt el: heres et hereditas tam et si duas appellationes recipiunt, unus personae tamen vice fungitur (fr. 22. D. de usurp. 41, 3); és fr. 24. D. de nov. 46, 2: . . . stipulatio -- transit ad heredem, cuius personam interim hereditas sustinet. Erre céloz Ulpian is a fr. 34. D. de rer. dom. 41. 1, nyilatkozatában. *)

(Folyt. köv.)

Dr. FARKAS LAJOS,
n.-szebeni kir. jogakadémiai ny. r. tanár.

Az ipartörvényről.

(Vége.)

III.

Az említett rendszer mindazáltal a czéheket fentartja továbbra is. Az utasítás ugyanis a mesterségeket czéhbeliekre és nem czéhbeliekre osztja; ha ugyanis bizonyos mesterségnél czéhek léteztek, azok czéhbelieknek neveztek. A czéhek azonban megfosztattak előbbi szükkeblü jellegüktől s alapelvül állított föl: hogy a czéhek csupán szabad kézműzeti, jótékony és vallásos célok elérése s iparrendőrségi felügyelet végett tartanak fenn ott, hol léteznek; azokat azonban az iparrendszer ellenében semmi kizárólagos jog nem illeti, azonfelül az egyes czéhek czéh cikkelyei csak annyiban bírnak érvénynyel, mennyiben sem az általános iparrendszerrel, sem az ujonnan megszabott czéhrendtartással nem ellenkeznek.

Minden iparos jogosítva van a közönséges napszámok és munkásokon kívül saját és nem más iparbeli legényeket és tanítványokat tartani; — az üzletéhez megkívántató nyers anyagokat és félgyártmányokat megszerezni; — azon község területén, melyre üzletjogot nyert, üzletét egy helyről a másikra átvinni; — azon területen belül, melyre iparjogot nyert, készítményeit mind házában, mind lakásán kívül egy (de csak is egy) nyilvános árulóhelyen árulni. **)

A haladás, mely a gépek, a gyárak a közlekedés fejlődése, számos találmány meghonosodása folytán az ipar terén általában mutatkozott, az iparrendszapályok által felállított korlátok súlyos voltát mindinkább érezhetőbbé tette s általános lett az ohaj az iparszabadság meghonosítása után. A mozgalom, mely az ipar terén a külföldi törvényhozásoknál mutatkozott, s mely lassan-lassan az iparszabadságot meghonosította, kihatott hozzánk is, és így történt, hogy 1859. decz. 20 án bocsátott ki egy nyílt parancs, mely 1860. május 1-től kezdve az egész birodalomra, s így Magyarországra nézve is az iparszabadságot léptette életbe.

*) L. különösen. Glück, Ausführ. Erl. d. Pand. 43. k. 46. és k. old. Windscheid, Lehrb. d. Pand. 531. §. Arndts, Pandek. §. 465. Sintenis, Das pract. gem. Civ. III. k. 158. §. Keller, Pand. Vorl. 456. §.

**) L. Récsi Emil: Közigazgatási törvénytudomány kézikönyve IV. köt. 48. és köv. lapok, — és Matlekovits Sándor: Magyarország törvényei s országgyűléseinek működése 118. l.

Ezen nyíltparancs szerint az ipar vagy engedélyezett, vagy szabad. Engedélyezett iparok a következők: — mindazon iparok, melyeknek tárgya irodalmi vagy művészeti termékek gépi vagy vegyszeti uton való többszörözése vagy a kereskedés ily tárgyakkal; — ily ipartermékekre alakuló kölcsönintézeti és olvasókabineti vállalatok; — időszaki személyszállító vállalatok; — azoknak ipara, kik közhelyeken személyszállító eszközöket mindenki használatára készen tartanak vagy szolgálatra kínálkoznak, mint bérszolgák stb.; — a hajózási ipar; — építőmesterek, kőművesek, kőfaragók és ácsok ipara; — a kéményseprők ipara; — a csatornatisztítók ipara; — fegyverek, löszertárgyak készítése és árulása, különösen a puskaművesek ipara; — tüzművészeti anyagok és tüzművészeti tárgyak készítésének árulása; — viselt ruhákkal és használt ágyakkal, viselt fejérműekkel, régi ékszerek és fémesszközökkel való kereskedés (zsibárus ipar); — továbbá zálogra kölcsönadás; — mérgek és gyógyfüvek árulása; — a vendéglői és ital-mérési ipar.

Minden egyéb ipar teljesen szabad és egyszerü bejelentés mellett üzhető; a bejelentés alkalmával az illető hatóság iparjegyet ad az iparosnak, s ez alkalommal bizonyos magasságu ipardíjat is fizet az illető iparos. Minden iparosnak joga van a termékeinek tökéletes előállítására szükséges minden munkát gyesíteni és az erre megkívántató segéd munkásokat más iparágból is tartani; azonkívül saját iparbéli czikkeit, ha maga nem is állította volna azokat elő, szabadon eladhatja. Az árszabások megszüntettek, csak bizonyos iparoknál tartattak fenn továbbra is.

Az iparpatens azonkívül a fenálló czéheket mint czéheket megszüntette, de kötelességévé tette a fenálló czéheknek, hogy mint ipartestületek (ha czéh elnevezésével is) továbbra fennmaradjanak, s minden egyes iparost kötelezte, hogy a czéhbe, illetőleg az ipartestületbe belépjen s annak terheit viselje.

Ily állapotban találta a magyar független miniszterium 1867-ben az iparügy állását. Ekkor több törvényhatóság tekintet nélkül azon zavarokra, melyek az iparszabadság elvének félrevetése a hat év óta meghonosult új rendszernek ignorálása által az összes közgazdaságban keletkezhettek, ismét visszaakart térni az előbbi állapotra, sőt némelyek egyenesen Klauzál rendeletét kívánták ismét föléleszteni. Ekkor a földművelési, ipar és kereskedelmi miniszter 1867. július 27-én kelt és Győr sz. kir. városához intézett kiadványában *) nyilatkozta, hogy addig is, míg az iparügy a törvényhozás által gyökeresen fog rendeztetni, az 1859-ki patens elvei fognak irányadóul tekintetű; de megígérte egyszersmind, hogy az ipartörvény tárgyában a szükséges javaslatot el fogja készíttetni.

A miniszterium csakugyan hozzá is fogott a törvényjavaslat szerkesztéséhez és több enquéte után 1869. nyarán a lapoknak, valamint a kereskedelmi és ipartestületnek egy törvényjavaslat tervezetét küldötte meg s a javaslat iránt a közvélemény nyilatkozatát kérte. A Journalistica épügy, mint az említett testületek több rendbeli megjegyzései alapján némileg módosítva, a javaslat az országgyűlés elé még ugyanazon évben terjesztett; itt hosszabb ideig figyelem nélkül hagyatott; de időközben az ország minden vidékeiről, különösen az iparosok részéről kérvények érkeztek be az országgyűléshez, melyek általában az iparszabadság ellen szólnak s még azon kevés szabadelvű intézkedést is, melyet a javaslat magában foglalt, sokalták.

*) L. Rendeletek tára 1867. év 107. szám 243. l.